

Andrzej D e r d z i u k OFMCap. *Aretologia w podręcznikach moralistów kapucyńskich w okresie między Soborem Watykańskim I a Watykańskim II*. Lublin: RW KUL 2001 ss. 525.

W badania nad przeszłością ewangelicznego przepowiadania wpisuje się refleksja nad teologią moralną. Ma ona wiele odniesień ku przyszłości. Mimo wszystko pozostaje jednak ważnym wyrazem kwestii cnót, tj. aretologii, niezależnie jak one zostaną nazwane czy wyartykułowane. Ciekawe jest zresztą, że współcześnie często unika się terminu „cnota” zastępując go wszelkimi możliwymi innymi terminami. Można wręcz czasem odnieść wrażenie, iż chodzi o swoiste pomniejszenie ostrości przesłania klasycznego terminu.

W te badania wpisuje się rozprawa habilitacyjna o. dr. Andrzeja Derdziuka z Zakonu Braci Mniejszych Kapucynów, pracownika naukowego Instytutu Teologii Moralnej KUL. W prezentowanej rozprawie koncentruje się on nad aretologią kapucyńską między ostatnimi soborami – Watykańskim I i Watykańskim II. To bardzo aktualna tematyka i ważne kwestie teologii moralnej, które w sposób zasadniczy rzutowały na przyszłość. Zagadnienie cnót pozostaje jednym z podstawowych zainteresowań współczesnego teologa moralisty, tak w kontekście grzechu, czynu, jak i dążenia do świętości; a więc aspekty tak pozytywne jak i negatywne, które mają bezpośrednie i szczegółowe aplikacje do realiów życia i postępowania.

Warto zauważyć, na co już wskazuje bibliografia, że o. A. Derdziuk poczynił przygotowania, zwłaszcza oparte na wcześniejszych opracowaniach. Niemniej, dotychczasowe jego badania są komponentem studium nad przeszłością nauk teologicznych, a dalej kultury i moralności. Więcej, stanowią one pewne wprowadzenie w bardziej systematyczne badania, których owocem jest prezentowana rozprawa habilitacyjna.

Pracę o. A. Derdziuka otwiera spis treści w języku polskim (s. 5-8) oraz podobny w języku włoskim (s. 9-12), które w sumie stanowią bardzo wstępne i zarazem dobre wprowadzenie w całość zawartości treściowej prezentowanego studium. To jakby swoista wizytówka proponowanych badań i określonych treści. Z kolei dodano wykaz skrótów (s. 13).

Od strony treściowej studium otwiera dość obszerny wstęp (s. 15-25). Zawiera on niemal wszystkie elementy formalne typowe dla rozpraw dyplomowych, tak dok-

torskich jak i habilitacyjnych, co należy ocenić z dużym uznaniem. To wreszcie ważny i ciekawy element, który ostatecznie praktycznie w znacznym stopniu ułatwia twórcze studia dalszych treści ewangelicznego przesłania opartego często na przepowiadaniu Ojca Świętego Jana Pawła II.

Rozprawa podzielona została na cztery zasadnicze rozdziały. W pierwszym ukazano swoje „Sitz im Leben” powstania podręczników moralistów kapucyńskich (s. 27-106). Oczywiście powstawały one w kontekście ówczesnej teologii moralnej, która znaczone była jurysdykcyjnym znamieniem czasów posoborowych (Vaticanum I). Zatem wywierały na nią wpływ m.in. odnowa biblijna, pewna recepcja alfonsjanizmu, neotomizm czy nadal obecne nurty romantyczne. Niemniej – jak wskazuje autor – nauczanie tej dyscypliny w zakonie kapucyńskim miało swą specyfikę, tak w samej organizacji jak i w doborze autorów, metod czy treści. To bardzo interesujące analizy w tym rozdziale.

Kolejny rozdział prezentuje kapucyńskie podręczniki teologii moralnej przełomu XIX i XX wieku (s. 107-236). Usystematyzowano je według schematu: aretologiczne, legalistyczne, według przykazań, etyka powinnościowa oraz podręczniki dla spowiedników, misyjne i szkolne. W sumie zaprezentowano 16 interesujących autorów. To schematyczna propozycja, ale jednocześnie zbierająca w jednym miejscu szeroki przegląd różnych autorów.

W dalszej części studium podjęto już bezpośrednio tematykę wskazaną w tytule: „Nauka o cnotach teologicznych” (s. 237-357). Znalazło się tutaj miejsce, obok wielu podstawowych kwestii, typowych dla aretologii, na bardzo ciekawe uwagi, np. o kontaktach z niekatolikami, czytaniu ksiąg zakazanych, rozpacz. Natomiast cnota miłości została wyartykułowana jako odniesienie do Boga, siebie samego i bliźniego.

Omawiając w ostatnim rozdziale cnoty moralne o. A. Derdziuk idzie za ich klasycznym podziałem, znanym już z tradycji pogańskiej oraz wczesnej i dość powszechnie obowiązującej tradycji chrześcijańskiej (s. 359-478). Zatem po religijności wskazał on na cnoty kardynalne. Tu także pojawiło się wiele ciekawych kwestii, np. męczeństwo, zaklinanie, wstydlivość, prawdomówność, hojność.

Całość rozprawy zamyka interesujące zakończenie (s. 479-484), bibliografia (s. 485-508), streszczenie w języku włoskim (s. 509-514) i indeks osobowy (s. 515-525).

Studium habilitacyjne o. A. Derdziuka ogranicza się do podręczników kapucyńskich między dwoma ostatnimi soborami. Trzeba już tu zauważyć, iż podjęto tematykę dotąd nie przebadaną. Stanowi ona ważny krok naprzód i wpisuje się w badania nad teologicznymi szkołami zakonnymi. Studium to włącza się także w badania nad dziejami zakonu kapucyńskiego, jako jednego z nurtów teologii i duchowości franciszkańskiej.

Prezentowana monografia jest próbą ukazania aretologii kapucyńskiej w określonym czasie. Omówieni przedstawiciele jawią się jako teologowie, odzwierciedlający ówczesne tendencje europejskiej teologii moralnej. Autor dość umiejętnie pokazał u nich pewną otwartość, choć może nie zawsze potrafili to przenieść do swych podręczników. Omawiana praca stanowi naukowe, a w jakimś sensie i psychologiczne doświadczenie autora kapucyna, który stara się pokazać teologicznomoralne propozycje kapucyńskich poprzedników.

Prawdą jest, co pokazuje autor rozprawy, że podręczniki kapucyńskie tego okresu nie miały większego wpływu w dziejach teologii moralnej europejskiej oraz światowej.

wej. Zatem w zakonie ich los związany był raczej z konkretnymi autorami albo ich uczniami czy miejscem działalności dydaktycznej.

Wydaje się, że studium o. A. Derdziuka jest ciekawą propozycją wniknięcia w recepcję myśli teologicznomoralnych we wspólnocie kapucyńskiej. Nie można i tu pominąć faktu, iż wywierały one wpływ na pracę duszpasterską, tak ze względu na zasięg geograficzny (prawie wszystkie kraje świata), struktury (liczne prowincje) jak i liczebność członków (kilkanaście tysięcy). Prawie wszędzie, gdzie znajdowały się klasztory kapucyńskie, można odnaleźć ich dzieła z zakresu teologii moralnej.

Ważnym elementem recepcji kapucyńskich propozycji aretologicznych były publikacje stanowiące akomodacje czy przeróbki, zwłaszcza z uwzględnieniem uwarunkowań wewnętrznych oraz ogólnokościelnych. Choć same dzieła kapucyńskie noszą znamiona kompilacji, to jest to także otwartość na inne dzieła i znane autorytety. Jednak rzadko autorzy kapucyńscy jawią się we wskazaniach bibliograficznych znanych moralistów swego czasu.

Poddany przez o. A. Derdziuka analizie naukowej czas między ostatnimi soborami jest ważny w dziejach kapucynów, zwłaszcza po reformach pod rządami Bernarda Christen z Andermatt. W rozprawie habilitacyjnej ważna jest analiza propozycji kapucyńskich w kontekście ówczesnej teologii moralnej, tym cenniejsza, że idzie ona o wiele dalej w swych przewartościowaniach, także w zakonie.

Studium habilitacyjne lubelskiego teologa zawiera nośny materiał faktograficzno-historyczny poddany refleksji historyka teologii moralnej. Jest to pionierska praca, nie tylko na skalę europejską, jeśli wziąć pod uwagę światowy charakter zakonu. Autor podaje treści porównawcze, które wskazują na umiejętność łączenia szczegółowych kwestii z problemami ogólnymi. Te ostatnie pozwalają pełniej wyjaśnić te pierwsze. Tym samym obraz teologii moralnej jest bardzo integralny, w tym przypadku przede wszystkim aretologii.

Studium o. A. Derdziuka pokazuje, że dzieje teologii moralnej przełomu XIX i XX wieku, także w zakonie kapucyńskim, nie są jednorodne i trudno je widzieć jako kontynuację tomizmu (neo) czy alfonsjanizmu. Ten podział jest mało ostry. Zatem autor słusznie prezentuje te dwa ukierunkowania podręczników, jako mieszczące się w tej samej refleksji teologiczno-moralnej, która nie może odciąć się od ogólnych nurtów z przeszłości. Zresztą u kapucynów obydwie nurty spotykają się m.in. w prawie kanonicznym.

Trzeba dodać, że źródła oraz bibliografia rozprawy habilitacyjnej czynią prezentowane w niej treści wiarygodnymi i otwartymi ku dalszym badaniom. Może szkoda, że nie sięgnięto do niektórych tomów słynnej serii „*Studien zur Geschichte der katholische Moraltheologie*” zapoczątkowanej przez M. Müllera a kontynuowanej przez J. Gründela. Podobnie wiele treści ogólnych w spojrzeniu na teologię zawiera czterotomowe opracowanie *Histoire des dogmes* wydane pod redakcją B. Sesboüé (obecnie ukazał się już polski przekład).

Istotnym elementem książki jest indeks osobowy, który pozwala na szybszą orientację personalną. Został on przygotowany z dużą starannością. Należy odnotować streszczenie w języku włoskim. Wybór tego właśnie języka wydaje się zrozumiały, zważywszy m.in. na samą tradycję zakonu kapucyńskiego.

Praca o. Andrzeja Derdziuka koncentruje się na dwóch płaszczyznach, teologiczno-systematycznej i teologiczno-historycznej. Wydaje się, że autor skłania się ku tej

drugiej i w niej czuje się lepiej. Prezentowane owoce ukazują się przekonująco, a zarazem poprzez dobór problematyki i stosowną argumentację przydatne mogą być dla współczesnej teologii moralnej oraz posługi ewangelizacyjnej Kościoła.

O. A. Derdziuk daje w rozprawie habilitacyjnej nie tylko wyraz predylekcjom do tematów historycznych, lecz także podnoszenia umiejętności badawczych oraz formułowania sądów naukowych. Na pierwszy rzut oka czytelnik odnosi wrażenie, że chodzi tylko o tematykę czysto historyczną. Tymczasem jawi się tu także studium z zakresu metodologii. Historia teologii moralnej jest dla o. A. Derdziuka fragmentem metateorii tej dyscypliny, choć może potrzebne są tutaj dalsze własne poszukiwania i badania naukowe.

Prezentowana książka jest ważnym wkładem w badania nad dziejami teologii moralnej. Mimo swoistego zawężenia tematycznego oraz personalnego ma ona jednak o wiele szersze znaczenie. Wyraża się ono tak w prezentowanych treściach jak i w metodzie oraz formalnym pochylaniu się nad przeszłością teologii moralnej.

Ks. Andrzej F. Dziuba